

О НАРОДНОМ РАТУ¹⁾

Од експлозије прве нуклеарне бомбе дели нас само петнаест година, мали период за развој и напредак човечанства, али веома дуг за развој, усавршавање и масовну производњу тог убитачног оружја.

Проналазак атомског оружја (нуклеарног и термонуклеарног) претстављао је само почетни корак у развоју ратних средстава за масовно уништавање.

Данас се већ располаже великим залихама нуклеарног и термонуклеарног оружја. У послератним годинама усавршавана су и лансирана средства (авиони и ракете) којима је могућно тући сваку тачку на земљиној кугли.

Нова разорна оружја и средства за њихово лансирање у потпуности ће изменити физиономију новог оружаног сукоба уколико до њега дође. Будући рат не би више био само судар јединица на фронту — како је то било у Другом светском рату — већ би то био рат који би обухватио сваки кутак противничке територије, а у коме би највише страдали они који имају најмање „заслуга“ за избијање рата, тј. деца, старци, жене и др.

Ратна опасност прети човечанству. Међутим, истина је и то да, насупрот грци у наоружању и ратним припремама великих сила, све више јача и развија се покрет усмерен против ратних сукоба — за очување мира у свету. Свесни чињенице да би будући рат претстављао пропаст човечанства и врћање уназад за стотине, а можда и хиљаде година, напредни људи и мирољубиве земље воде одлучну борбу не само против употребе атомског оружја, већ и против рата уопште.

Борба против рата претставља главни циљ борбе за очување мира. Кад једном избије рат, тешко је контролисати разбуктале страсти и спречити употребу атомских средстава. Довољно је да експлодира једна бомба па да отпочне међусобно уништавање. У борби за мир несумњиво је да многи народи заузимају видно место, а нарочито мали, јер су у прошлости највише осетили страхоте ратних разарања и освајања. Они се налазе у првим редовима те гигантске и праведне борбе. А то је сасвим разумљиво када се има у виду мо-

1) Чланак је део књиге коју аутор припрема за штампу.

гућност нових ратних пустошења и положај у коме би се нашле мале земље пред најездом надмоћних противника.

Зато се и непрекидно води политичка борба, претресају се ове или оне могућности, мобилишу све снаге жељне мира и траже путеви да се избегне рат, а човечанство сачува од катастрофе. Колико ће се у томе успети, показаће будућност. Сви су изгледи да ће успети бити.

Међутим, маколико била умирујућа, ова констатација не би смела да успављујуће делује на мале народе нити да доведе до тога да се борба за независност сведе само на политичку борбу за очување мира. Истовремено са борбом против рата и искреним настојањем да се он спречи, мали народи морају водити рачуна о заштити своје независности уколико би дошло до напада на њихову земљу. Ово је питање од посебног интереса за оне народе који стоје изван садањих војних блокова и који својим ставом настоје да смире разбуктале страсти и помогну да се избегну ратни сукоби.

Можда помало звучи чудно и парадоксално када се каже да мали и независни народи, истовремено са борбом за мир, морају бити спремни и да оружјем бране своју слободу уколико њихов мир не буде поштован. Али је чињеница да су многи ратови избегнути баш захваљујући спремности појединих земаља да се супротставе агресији, и да, без обзира на жртве, бране своју независност.

Нико не може оптужити мале народе који стоје ван блокова да угрожавају нечији мир уколико се припремају за одбрану своје земље. Напротив, њихова спремност за одбрану у случају напада и непрекидна борба за очување мира претстављају нераздвојну целину. Водити само борбу за мир, а у погледу припрема земље и армије бити пасиван, значи унапред осудити себе на пропаст и омогућити евентуалним агресорима да лако дођу до плена.

Када је реч о малим и независним народима и реалним могућностима њихове одбране у евентуалном, будућем рату, онда увек искрсавају два опречна мишљења: на једној страни (махом код великих сила) се тврди да мали народи морају, у данашњој ери развоја технике и ратних средстава, тражити заштиту од великих сила тј. код једног од постојећих блокова. То неки и чине али се при томе заборавља чињеница да улазак у блок значи уствари потчињавање својих интереса силама које доминирају блоком под чију се заштиту стављају; значи, они постају пиони њиховим политичким, економским и војним комбинацијама. Они више нису слободни народи и не могу самостално да одлучују о својој политици и будућности.

Друго је мишљење да ће мали народи далеко више допринети не само очувању своје независности, већ и мира уопште, ако остану ван блокова и уложе напоре да се избегне рат.

Међутим, неки страни војни теоретичари са сумњом гледају на такву могућност и сматрају да је за мале земље далеко боље ако се вежу за поједине блокове, јер ће ионако, у случају напада, други блок аутоматски постати савезник ове земље. У вези с тим интере-

сантно је размотрити положај у коме се може наћи једна мала ванблоковска земља у евентуалном будућем рату и погледати колико има истине или неистине у таквом тврђењу.

Зависно од светске политичке ситуације, економских услова, посебно од географског положаја, једна мала земља, у случају избијања рата, може се наћи у различитим положајима.

Може се, на пример, десити да се рат води између блокова, а да поједине земље остану неутралне. Таквих је примера било и у Првом и у Другом светском рату (Швајцарска, Шведска и др.), па није искључена могућност да се тако нешто догоди и у будућности.

Међутим, може се десити да неутралност мале земље не буде поштована од стране једног од ратујућих блокова. У том случају други блок ће се највероватније понудити за савезника. Уколико он буде пружио помоћ без икаквих политичких и економских услова, ствар ће бити у реду и мала земља неће бити сама.

Али може се десити да „савезник“ постави такве услове који би уствари значили одрицање од слободе за рачун пружене помоћи. Или може се догодити да се Велике силе, (што је било често у прошлости) погоде на рачун малих и њима покушају да подмире међусобне рачуне. Ако би до тога дошло мала земља би се морала сама бранити.

Из свега овога произилази да се мала неутрална ванблоковска земља, уколико жели да обезбеди своју независност, мора припремити за самостално, независно од великих блокова, вођење рата.

Мирољубива земља и народ никад неће, ако буду нападнути, остати усамљени. Својом доследном мирољубивом политиком и праведним одбранбеним ратом, и једна мала земља обезбеђује себи подршку мирољубивих народа не само ванблоковских земаља, већ и оних чија се земља налази у саставу појединих блокова. То савезништво и несебична подршка без писаних пактова и обавеза, инспирисани искреношћу и напредним стремљењима слободољубивих народа, итекако су важан чинилац у одбрани земљи.

Истовремено са разматрањем положаја у коме се може наћи једна мала земља, искрсава и друго веома важно питање, чији одговор треба да потврди или оповргне тезу о могућности самосталне одбране малих земаља.

Ако се тврди да мала земља, с обзиром на услове и ситуацију, може и треба да се оријентише на самосталну одбрану, онда се мора пронаћи одговор на питање: *како и на који начин мала земља може да са успехом води рат против надмоћних снага агресора?*

Одговор није ни лак ни једноставан. Очигледно је да несразмеран однос у живој сили и ратној техници доводи, на први поглед, у сумњу могућност успешне одбране малих народа. Али то је само тада ако се упоређује однос живе силе и ратне технике и ако би се рат замишљао као сукоб два противника у коме и један и други изводе једновремено све своје снаге и у кратком сукобу траже решење рата. Међутим, ако се тај сукоб посматра као онај у коме ће, поред фактора жива сила и техника, бити вешто искоришћени и фак-

тори земљиште, време и ратна вештина, онда се може наћи позитиван одговор на постављено питање.

С тим у вези неопходно је рашчистити шта суштински значи: далеко надмоћнији непријатељ.

Када се говори о великој надмоћности противника, о малим и великим земљама, о малој и великој армији, увек треба имати у виду да је то релативан појам и да он није исти за сваку земљу и за сваког њеног противника. Два народа исте величине, у поређењу са трећим — малим народом, не морају овоме бити подједнако опасни и не морају претстављати исту вредност на теразијама процене односа снага. У сваком случају доношење закључака о великој надмоћности евентуалног агресора је питање које се не може генерализовати тим пре што у питање односа снага, поред бројне јачине армије и њеног наоружања, улазе морални и борбени квалитети, традиција итд., а они се бројкама никако не могу изразити, а затим земљиште и низ других елемената.

Но, кад мала земља, након свестране процене елемената своје и противникове ситуације, дође до закључка да су његове снаге далеко надмоћније, онда она мора на бази тог закључка потражити онај пут и начин одбране који ће јој пружити могућност успешно вођења рата.

Ово је важно стога јер се против непријатеља различите јачине могу и треба да примене различите концепције вођења рата. Једна се концепција може применити против агресора приближно исте снаге, друга против нешто јачег, а трећа против агресора који располаже далеко надмоћнијим снагама и средствима.

Међутим, ситуација, без обзира на услове у којима се налази мала земља, никад не може бити безизлазна. Исто тако као што су у прошлости многи народи налазили излаз из тешких ситуација и сукоба са далеко надмоћнијим непријатељем, наћи ће се излаз и у будућности. Зато ће проучавање историске прошлости и ратова вођених од стране малих народа против јачег непријатеља нарочито оних у којима су посатигнути успеси, бити од неочењиве вредности у проналажењу одговора на питање како се борити против далеко јачег агресора.

Ванредно искуство југословенских народа стечено у току Народноослободилачког рата и револуције и искуства стечена у вековној борби југословенских народа против страних завојевача, затим искуства кинеског народа у борби против домаћих и јапанских угњетача, рат Бурме против Јапана, а данас успешна борба алжирског народа, између многих других примера потврђују да је могуће успешно се одупрети надмоћнијем непријатељу. Сва ова искуства, што је нарочито важно, могу бити добра основа за концепције вођења евентуалних, будућих одбранбених ратова малих народа против надмоћнијих агресора.

Вештина је једино зналачки проценити своје и противникове снаге и ситуацију, па према конкретним условима пронаћи одговарајуће решење, користећи при томе позитивна искуства из прошло-

сти. Ово тврђење најбоље ће илустровати примери. Бивша југословенска војска ушла је у рат 1941 године против надмоћнијих снага агресора са доктрином која је углавном била копија доктрине неких великих иностраних армија, па је, захваљујући томе, а и низу других узрока, била тучена за веома кратко време. Међутим, нешто касније, када је отпочео Народнослободилачки рат, наше руководство правилно је проценило непријатеља и наше могућности и сходно њима одабрало одговарајући начин вођења рата. И касније, после стварања дивизија и корпуса, и даље се реалним очима сагледавала стварност. Да се прешло на круто држање фронтова и упорну одбрану, нема сумње да би то потпуно одговарало Немцима, у какву је грешку пала, на пример, српска устаничка војска пред крај Првог српског устанка. Наиме, све док су Срби примењивали тактику која је одговарала њиховим конкретним условима, имали су успеха. Међутим, када су почеле водити рат на начин како су га водили Турци, српске јединице су трпеле пораз за поразом, док коначно Први српски устанак није био угушен, а земља поново окупирана.

Ови изразити примери не говоре само о умешности или способности једног руководства да у одређеном тренутку одабере правилну концепцију рата, већ и о томе да је могућно наћи решење ако је руководство у стању да сагледа стварност. У прилог овог тврђења говори и рат Кине, Бурме, Вијетнама, Индонезије, Кипра. Наравно да овим успесима треба приписати низ погодних политичких околности и услова који су олакшавали борбу, али ипак на првом месту неопходно је истаћи вредност правилно одабране концепције стратегије и тактике која је у потпуности одговарала конкретним условима сваке поједине земље. Код наведених народа избор концепције није био исувише тежак. Сама чињеница да су били угњетени и окупирани од стране моћних агресора унапред их је донекле упутила на начин борбе. Међутим, далеко је теже за једну малу земљу која је слободна и независна одлучити какву концепцију одбране применити

У току процене фактора рата: човек са техником, земљиште и време, као и осталих елемената битних за одлуку о начину вођења рата, увек се појављују и сукобљавају две тежње: једна да се непријатељ задржи или разбије још на граничном фронту и да му се спречи продор у дубину земље и друга, да се одбрана сведе на заштиту онога што је најважније и што је могућно одбрани. Неоспорна је чињеница да је прва врста одбране, бар на први поглед, идеално решење јер најбоље штити народ и економска богатства земље, али да ли је она прихватљива и изводљива кад је у питању мала земља и надмоћан агресор, велико је питање.

У прошлости су многе земље, у тежњи да разбију непријатеља још на граничном фронту и спрече упад на своју територију, усвајале концепцију фронталне одбране и изграђивале снажна утврђења како би ту замисао спровеле у живот. Један од изразитих претставника таквог схватања, пре почетка Другог светског рата, била је Француска. Француска армија усвојила је концепцију ватре и отсудне фронталне одбране и изградила утврђену Мажино линију. Изграђена за

оно време по последњој речи технике, наоружана најсавременијим оружјем, та линија је, с једне стране, претстављала озбиљну баријеру немачком надирању у дубину француске територије, а са друге, била је највећа морална подршка француском народу.

Међутим, све је било узалудно. Немачка армија, захваљујући низу погодних околности, успела је да пробије Мажино линију и принуди Француску на капитулацију. Мажино линија не само што није оправдала наде које су у њу полагане, већ је у извесној мери, заједно са низом других узрока, допринела брзом поразу француске армије.

Сличне резултате показале су и друге линије (Атлантски бедем, Манерхајмова линија и сл.). Њихова утврђења су била беспомоћна пред маневром и ватром противника.

Иако су за њих дате огромне суме новца и уложен неизмеран труд, ове линије су често давале мање резултате но оне што су биле припремљене по систему пољске фортификације.

Но све то још није тако страшно. Највећа несрећа за те нације после пада таквих линија састојала се у моралном слому и моралној капитулацији народа. Људи логично резонују: како можемо задржати најезду противника, на отвореном земљишту, када он није могао бити заустављен челиком и бетоном утврђених линија!

Нација која се није ослањала на снагу свога човека, већ на утврђене линије, морала је после њиховог пада да доживи велике моралне шокове. То се, на пример, није могло десити Спартанцима у давна времена јер они никада нису своје градове опасивали зидовима, мада је то у оно време била нормална појава, већ су одбрану заснивали на снази и одлучности човека.

Судбину Француске доживео је у Другом светском рату низ малих земаља. Истина, многе од њих нису имале утврђене линије, али су зато примениле концепцију о фронталној одбрани земље. Наравно, у томе нису успеле, јер је противник груписао јаке снаге на изабраним правцима, лако пробијао плитке фронтоне и кордонски распоред снага, а затим је масом моторизованих јединица брзо настукао према важним индустријским или административним центрима уз истовремено окружавање и уништавање снага браниоца.

Схватање према коме је далеко надмоћнијем противнику требало пружити отпор фронталном борбом на граничном фронту и спречити му продор у дубину територије било је одраз погрешног резонувања да треба бранити сваку стопу земље. Притом су се губиле из вида последице такве одбране која је у сукобу неједнаких снага неминовно водила губитку живе силе, а са њом и територије. Таква схватања очито нису била у складу са односом снага и развојем ратне технике и наоружања, јер се снаге нападача, чак и кад су постојала утврђења, нису могле задржати на граничном фронту. Ситуација је за браниоца била утолико тежа уколико су све снаге биле распоређене дуж фронта, а врло мале или незнатне оперативне или стратешке резерве по дубини. Но недостатак није био само у погрешним концепцијама које су пропале заједно са пробојем линија и ликвидаци-

рањем фронталног отпора, већ је за све те народе највећа несрећа била у томе што им је фронтални рат закрилио истину да се рат може водити и на други начин.

Поставља се сада питање: ако се у прошлости многе утврђене линије нису могле одржати већ су подлегле класичној ватри, да ли се слична утврђења могу у будућности супротставити снази најновијег класичног, а поготову атомског оружја? Да би одговор на ово питање био јаснији, треба погледати укратко неке карактеристике дејства атомског оружја.

Атомско оружје претставља такву концентрацију ватре која може не само да замени масовну ватру артиљерије и авиобомбардовања класичним бомбама, већ их далеко и превазилази. Дејствујући површински, оно у захвату одређеног пречника, који зависи од јачине тог оружја и висине експлозије, може да нанесе озбиљне губитке живој сили и материјалним средствима. Поред тога, учинак атомског оружја је такав да у захвату зоне дејства при ваздушној експлозији трупе могу, уколико су добро укопане, да избегну велике губитке, али ће нормално, услед дејства накнадне радиоактивности и падавина, бити принуђене да напусте тај положај. При подземној или приземној експлозији све ће трупе у пречнику кратера бити уништене. Тај момент истиче квалитативну разлику између класичне и атомске ватре. Док је за време дејства и најснажнијих концентрација ватре артиљерије и авијације, које су извођене у току Другог светског рата на добро утврђене положаје, постојала могућност не само физичког преживљавања, већ и вођења упорне одбране, дотле у случају приземне или подземне атомске експлозије таква могућност не постоји.

Узимајући у обзир дејство атомског оружја излази да не постоји утврђени положај нити утврђена линија који би се могли супроставити снази његове ватре и спречити противнику продор кроз њих. Ако се овоме додају и друге могућности савлађивања утврђених линија, „прескакањем“ помоћу ваздушног десанта, онда је очигледно да је илузорно не само за мале већ и за велике земље ослонити се на утврђене линије. Тиме се не негира потреба изградње појединих мањих објеката сталне фортификације, на појединим правцима, који ће бити костур положаја утврђених у типу пољске фортификације. Овакви објекти не би добијали оне задатке које су, на пример, Французи стављали пред Мажино линију, већ далеко скромније, али зато реалније и остварљиве. Исто тако је веома отежано постизање у току одбранбених дејстава потребне густине и надмоћности како би се задржало непријатељево наступање. По искуствима из Другог светског рата у нападу је била потребна густина 3 : 1 у корист нападача док се у одбрани рачунало обратно, 1 : 3 у корист браниоца на километар фронта. А како ће бити сутра? Ако су обе стране наоружане атомским оружјем ствар је јасна: обе ће морати да воде рачуна о дејству овог оружја, тј. обе ће бити распоређене децентрализовано. Међутим, мала земља, поготову ако буде водила рат самостално, највероватније неће имати атомско оружје

док ће га агресор имати. У том случају она треба да реши врло тежак проблем. Пошто она не угрожава агресора овим најновијим борбеним средством; он може вршити врло велике концентрације људи и материјала на релативно уском правцу напада, односно правцу главног удара, док то бранилац неће смети на тежишту одбране због опасности од атомског удара. Такође бранилац не би смео ни да се чврсто веже за један положај, јер би лако изгубио живу силу, а самим тим и тај положај.

Према томе бранилац не би смео да примени фронталну позициску одбрану нити одбрану која захтева велико груписање снага и упорну одбрану положаја.

Да ли то можда значи немогућност одбране уопште и уједно правилност тврдње неких „теоретичара“ да је сигурност мале земље обезбеђена само онда ако приђе једном од војних блокова и на тај начин добије подршку у атомском оружју? Ова би теза била тачна, ако би мала земља организовала одбрану базирајући је на старим схватањима. Наиме, све земље у прошлости тежиле су максималној заштити територије, становништва, насеља, економских богатстава и др. Захваљујући првенствено особинама тадашњег наоружања које, супротно дејству атомског оружја, није омогућавало нападачу потпуно уништење живе силе браниоца на појединим положајима, многе земље су, макар и по цену великих жртава, успевале да заштите бар већи део територије и добију рат. Међутим, често се дешавало да у томе нису успеле, а кад су капитулирале непријатељ је у заузетој земљи био једини господар. У његовој позadini није се дејствовало нити је на окупираној територији било снага које би се и даље бориле против њега. Окупатор је несметано живео и неометано пљачкао економска добра и користио становништво и територију за своје ратне циљеве.

Међутим, блиска ратна прошлост показује да је прошло време када заузимањем и окупацијом територије престаје редовно и отпор армије чија је територија заузета. Више за агресора не постоји мирна позадина; окупирана територија постаје наоружано поприште које окупаторима задаје тешке главобоље. Па ни онда када је земља окупирана у целини рат не престаје. Напротив води се несмањеном жестином, организовано и са моћном армијом. Народноослободилачки рат југословенских народа, као и други слични ратови, неоспорно доказују да је упркос окупације и непостојања стабилних фронта могуће водити рат против јаког окупатора и то не само малим групама, већ снажном армијом.

Очигледно је да се мала земља не може успешно одбранити ако се пред њену армију поставе стари циљеви: заштита и одбрана територије без обзира на цену коју треба платити живом силом. Али, ако се измене схватања и промени циљ одбране, заправо ако се постави више посредно, мала земља ће итекако моћи да води успешну одбрану. Наиме, у прошлости је првенствени задатак увек био — одбрана територије. Али је у новим условима више немогуће поставити такав циљ, те га треба променити и у будућем рату поставити

одбрану живе силе као основни и најважнији фактор рата. Звучи то мало чудно и нелогично — бар на први поглед. Где ће се налазити та жива сила и становништво? Шта ће у том случају бити са економским богатствима земље и њеним насељима? То су питања која искрсавају и која увек вуку на старе поставке: да је одбрана земље само онда одбрана ако су заштићене њене територије. Међутим, жеље су једно а реалне могућности друго. Зато је неопходно да се у будућем рату брани оно што је најважније и то се, с обзиром на услове у којима ће се водити рат, може и одбранити. А то може и треба да буде на првом месту оружана жива сила и становништво, па тек онда територија.

Суштинско питање од кога зависи концепција одбране једне мале земље јесте питање односа живе силе, земљишта и времена. Од тога чему ће се дати предност зависи и начин вођења будућег рата. Када се ово тврди не може се оповргнути чињеница да све армије и сви народи сматрају живу силу најважнијим фактором рата. Па ипак, у већини прошлих ратова — изузимајући народноослободилачке-партизанске ратове, најважнији задатак живе силе је био да по сваку цену спречи непријатељу продор у дубину земље. На тај начин је она ипак жртвована за рачун територије. Спречавање противнику заузимања појединих положаја плаћало се често огромним жртвама. Верден у Првом светском рату типичан је пример.

Међутим, сада је ситуација измењена. Атомско оружје тражи нове концепције одбране. Данас је неопходно из основа изменити однос према земљишту и живој сили, односно мора се као најважније поставити чување живе силе. Све док постоји армија, без обзира да ли се мањи или већи део земље, па можда и читава земља, налазе у рукама непријатеља, постоји и могућност да се добије рат и очува независност. И обратно. Оног тренутка кад је жива сила уништена потпуно је за браниоца пропала и територија и могућност да се поврате заузети делови земље, а са њима и коначна слобода.

Југословенска народноослободилачка армија могла је са успехом да води четворогодишњи рат захваљујући између осталог и правилности односа између живе силе и територије. За њу је било најважније чување живе силе која се најефикасније користила не за одбрану већ за офанзивна дејства. У односу на живу силу одбрана територије била је у другом плану. Заправо она се бранила онолико и онда када је то било неопходно. Нашој армији није био циљ круто држање фронтова и упорна одбрана положаја. Уколико је тога и било то су били изузеци. С друге стране, не може се рећи да нисмо бранили територију. Напротив, за нас су слободне територије итекако биле важне и ми смо их бранили, али не упорном одбраном положаја већ офанзивним дејствима.

Нешто слично се може применити и у будућности. Многе мале земље могу са успехом водити сличан рат против далеко надмоћнијих снага агресора и завршити га успешно. Истина, тај рат не би изгледао као остали ослободилачки ратови вођени у прошлости, али

би имао с њима извесних подударности и базирао би се на сличним принципима.

По свом карактеру будући рат једног малог народа против далеко надмоћнијег агресора био би праведан-одбранбени рат који се води за очување слободе. Већ сама та чињеница има огроман утицај на мобилизацију свих снага народа.

Праведан карактер рата обезбеђује не само масовно учешће народа у одбрани земље, већ и масовни хероизам и залагање у борби против нападача. У одбрани своје слободе људи су у стању да учине такве масовне подвиге и одрицања о којима агресор може само да сања. Агресивна армија у туђој земљи не може применити овакав рат, па чак ни онда када у ту сврху користи плаћенике и издајнике поробљених народа. Таквих тежњи и покушаја било је и у прошлости, али су се они увек безуспешно завршавали.

Такав одбранбени рат водио би се на сопственој територији; у њему не би постојали крути фронтови који би се бранили по сваку цену већ би жестина борби била потпуно једнака како на правцима наступања тако и на боковима и у позадини непријатеља.

Суштина таквог рата састоји се у сталном одлагању одлучујућег сукоба — који противник жели да наметне — и кроз то чување живе силе као најзначајнијег фактора рата. Такво одлагање повлачи за собом привремено губљење простора и продужава време трајања рата, али се за то време смањује ударна снага агресора и припрема дефинитиван удар — решење.

Освајање територије од стране агресора више је привидног карактера. Оно би било врло незгодно ако би га противник коначно посео и ако би његова позадина мирно функционисала. Но, оно није тако страшно када се има у виду да у позадини непријатеља, на освојеним територијама, стално остају јединице браниоца и својим дејствима му наносе итекако тешке губитке. Другим речима, без обзира докле допрле непријатељске снаге, територија се не губи јер јединице остају и дејствују на њој. Напуштање положаја када је очигледно да јединица која га брани може бити уништена да би се касније употребила на другом положају, у позадини или на боковима противника, дакле, у повољнијим условима, претставља основу дејства тих јединица. Немогуће је увек сачувати и живу силу и територију. Нешто се мора привремено изгубити да би се друго сачувало. У овом случају жива сила се чува на рачун простора.

По својој форми такав рат треба да буде офанзиван, и изразито покретан. Стална офанзивна дејства и у нападу и у одбрани, избегавање крутих фронтова и наметнуте упорне одбране основне су карактеристике народног рата.

Термин народни рат није нешто ново. Сви праведни — одбранбени и ослободилачки ратови вођени од широких народних маса, у суштини су народни ратови.

Међутим, овај термин, у поређењу са осталим као што су: герилски рат, територијални рат, партизански рат, има низ предности.

Под герилским ратом обично се подразумева борба поробљених или угњетених народа, вођена малим групама против окупатора или домаћих угњетача.

Територијални рат више означава вођење рата на читавој територији земље, а такви су и герилски и партизански и будући народни рат. Они се одвијају на окупираној територији. Тај термин више објашњава пространство на коме се води рат, а не и његову суштину. Када се говори о територијалном рату не може се одбацити чињеница да се и маневарски ратови, какав је, на пример, био Други светски рат, донекле воде на читавој територији и у којима такоређи нема велике разлике између фронта и позадине.

Народном рату је донекле близак партизански рат, поготову када се има у виду такав какав је био у Југославији крајем и почетком 1945, када је достигао своју највишу форму развртка и када су у читавој земљи истовремено дејствовале снаге армије и партизанских јединица.

Међутим, између партизанског и народног рата постоје извесне разлике.

Партизански ратови обично почињу после окупације земље или у периоду револуционарних покрета против домаћих — класних угњетача. Они обично почињу малим групама које се постепено развијају и прерастају у све веће и крупније партизанске јединице, а затим у ослободилачку, револуционарну, армију или се појављују после народног устанка који није постигао потпуну победу у кратком времену па долази до прегрупације снага и формирања партизанских јединица које настављају вођење партизанског рата. За разлику од партизанских, народни рат ће се одвијати у сасвим другим условима. Земља која намерава да води такав рат не почиње малим групама већ армијом чија величина одговара величини земље, броју становника способних да учествују у рату, економској снази земље и њеној способности да благовремено обезбеди потребна материјална средства.

Будући народни рат, с обзиром на савремену техничку опремљеност агресора као и услова у којима би се водио, има за браниоца низ предности.

Народни рат, захваљујући својој виталности и начину вођења, у стању је да онемогући агресору да уништи у кратком временском периоду браниочеву живу силу и да дефинитивно овлада територијом. Поред тога народни рат омогућује максималну мобилизацију свих снага народа за борбу и дуготрајну одбрану и отпор, чување живе силе, а агресора доводи до такве исцрпености из које једино произлази пораз.

Начин вођења тог рата је такав да он обезбеђује браниоцу непрекидну иницијативу: бира погодне објекте напада, примењује одговарајући маневар и омогућује му да постиже стална изненађења, што све скупа доводи до ванредних успеха.

Кад се говори о држању појединих положаја, треба увек имати у виду да ће се поједини положаји и правци обавезно бранити. Ме-

ђутим, упорност не треба да доведе јединицу до уништења или тешких губитака. Затим, биће случајева и у народном рату, као што је било у току нашег Народноослободилачког рата за време одбране рањеника, да ће се поједини положаји бранити по сваку цену, па и по цену жртвовања јединица, али ће се то, ипак, ређе дешавати.

Међутим, агресор нема тих погодности. Он је углавном везан за поједине гарнизоне, индустријске центре, важне саобраћајне чворове и комуникације и ту је усретређена његова активност или, боље речено, приморан је да се држи тих објеката и брани их и на тај начин цепа своје снаге пружајући нападачу могућност да бира циљеве и време напада.

Самим тим агресор се уместо да буде окупатор, и сам налази у некој врсти окупације.

Даље, док познавање земљишта пружа браниоцу велике предности, дотле агресор, и поред топографских карата, никад неће имати то преимућство.

Народни рат намеће браниоцу многе тешкоће које се морају савладати применом посебних мера и метода дејства.

Народни рат није нимало једноставно ни лако водити. Напротив, то је по форми и садржини и један од најтежих ратова који су икада вођени. Он захтева крајње физичке и моралне напоре; огромне жртве и материјална средства; масовни херојизам и спремност народа да се за слободу бори по сваку цену. Народ који није решен да питање своје слободе стави изнад свега неће бити у стању да води народни рат.

У народном рату искрсавају огромне тешкоће око снабдевања армије и становништва. У њему не постоји сигурна позадина у којој се производи оружје, опрема и храна и одакле се јединице редовно снабдевају. Међутим, многе ратне потребе могу се припремити унапред — у периоду мира; друге се могу производити у току рата — наравно у мањим количинама, док се остало може заплениити од непријатеља или добити од евентуалног савезника.

Исто тако је веома тешко збрињавање и лечење рањеника. Но, рањеници су и у прошлости претстављали велику тешкоћу за све народноослободилачке — партизанске ратове, али се овај проблем решавао са више или мање успеха.

Заштита становништва је далеко тежа. Већ сама чињеница да непријатељ, захваљујући савременом оружју, може пробити сваку утврђену линију и заузети сваки положај, говори о томе да он може заузети и свако насељено место и доћи у додир са становништвом. Таква ситуација намеће далеко веће покрете и склањање становништва из градова и већих насељених места у села и забачене крајеве где ће долазак агресора бити отежан.

Народни одбранбени рат је, ако једна мала земља буде угрожена од агресора, једини начин да се обезбеди очување слободе и независности.